

References	36
Appendices	40
Appendix 1: The portfolio.....	40
Appendix 2: Examples from the first compositions.....	53
Appendix 3: Examples from the portfolios	55
Appendix 4: Examples from the second compositions	58
Summary In Hungarian	60

References

- Agar, Michael 1994. *Language shock: Understanding the culture of conversation*. William Morrow and Company. New York.
- Akbarian, Ishaa'q 2010. A spice of classroom: Incorporating proverbial expressions in EFL classes. *The Journal of Asia TEFL* 7: 221-238.
- Bagaric, Vesna 2007. Defining communicative competence. *Metodika* 8: 94-103.
- Bochner, Stephen 1981. *The mediating person: Bridges between cultures*. Schenkman. Cambridge.
- Byram, Michael 1997. *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Multilingual Matters. Clevedon.
- Byram, Michael 2005. *European language portfolio: Theoretical model and proposed template for an autobiography of 'key intercultural experiences'*. Language Policy Division, Council of Europe. Strasbourg.
- Byram, Michael 2008. *Intercultural citizenship and foreign language education*. Conference paper abstract. <http://www.frl.auth.gr/sites/congres/Interventions/FR/byram.pdf> (2015. január 4.)
- Byram, Michael - Cain, Albane 1998. Civilisation/Cultural Studies: an experiment in French and English schools. In: Byram, Michael - Fleming, Michael (szerk.) *Language Learning in Intercultural Perspective: Approaches Through Drama and Ethnography*. Cambridge University Press. Cambridge. 32-44.
- Byram, Michael - Fleming, Michael 1998. Introduction to the chapter Approaches through ethnography: learner perspectives. In: Byram, Michael - Fleming, Michael (szerk.) *Language Learning in Intercultural Perspective: Approaches Through Drama and Ethnography* (11-15). Cambridge University Press. Cambridge. 11-15.

- Deardorff, Darla K. 2011. Assessing intercultural competence. *New Directions for Institutional Research* 38: 65-79.
- Dervin, Fred 2010. Assessing intercultural competence in language learning and teaching: A critical review of current efforts. In: Dervin, Fred - Suomela-Salmi, Elija (szerk.) *New Approaches to Assessment in Higher Education*. Peter Lang. Bern. 157-173.
- Enyedi Ágnes 2000. Culture shock in the classroom. *Novelty* 7: 4-16.
- Fantini, Alvino E. 2000. A central concern: Developing intercultural communicative competence. *School for International Training Occasional Papers Series* 1: 25-33.
- Fox, Kate 2004. *Watching the English: The hidden rules of English behaviour*. Hodder. London.
- Funk, Gabriela 2004. The proverb as a mirror of popular ideologies in the teaching of a foreign language. *Kölner Beiträge zur Ethnopsychologie & Transkulturelle Psychologie* 5: 51-60.
- Gözpinar, Halis 2014. English teachers' interest in proverbs in language teaching. *The Journal of International Social Research* 31: 611-617.
- Gu Xialoe - Meng Meng – Li Manli 2012. A Survey on teachers' perception and practice of ICC assessment of university English learners in China. *Intercultural Communication Studies* 21: 205-220.
- Hanzén, Maria 2007. *When in Rome, do as the Romans do: Proverbs as a part of EFL teaching*. Unpublished thesis, Jönköping University. Jönköping. <http://hj.diva-portal.org/smash/get/diva2:3499/FULLTEXT01> (2015. január 4.)
- Kótay-Nagy, A. (2013). *A Proverb a day keeps barriers away: Learning about English culture through proverbs*. Unpublished BA thesis, Eötvös Loránd University. Budapest.
- Jonckheere, Sofie 2007. *Proverbs: Comparing proverbs in different languages and cultures*. <http://archive.ecml.at/mtp2/lea/results/Activities/sofie.pdf> (2015. január 4.)

- Kramersch, Claire 1993. *Context and culture in language teaching*. Oxford University Press. Oxford.
- Kramersch, Claire 1998. *Language and culture*. Oxford University Press. Oxford.
- Lázár, Ildikó - Huber-Kriegler, Martina - Strange, John 2003. *Mirrors and windows – an intercultural communication textbook*. European Centre for Modern Languages, Council of Europe. Strasbourg.
http://archive.ecml.at/mtp2/Elp_tt/Results/DM_layout/Reference%20Materials/English/Templates%20for%20the%20language%20biography.pdf (2015. január 4.)
- Litovkina, Anna T. 2000. *A Proverb a day keeps boredom away*. IPF-Könyvek. Pécs-Szekszárd.
- Little, David – Perclová, Radka 2001. *The European language portfolio: A guide for teachers and teacher trainers*. Council of Europe. Strasbourg.
- Little, David - Simpson, Barbara 2003. *European language portfolio: The intercultural component and learning how to learn*. Council of Europe. Strasbourg.
- Luo, L. 2007. *The Function of English proverbs used in teaching as the role of lead-in*.
<http://old.e-l-e.net/jiaoyan/jxzhidao/jxshouduan/201209/68975.htm> (2015. január 4.)
- Mieder, Wolfgang 2004. *Proverbs - A Handbook*. Greenwood Press. Westport.
- Müller-Hartmann, Andreas - Schocker-von Dithfurt, Marita 2007. *Introduction to English language teaching*. Klett. Stuttgart.
- Neuliep, James W. 2009. *Intercultural communication: A contextual approach*. Sage Publications. Thousand Oaks.
- Pulverness, Alan 1995. Cultural studies, British studies and EFL. *Modern English Teacher* 4: 7-11.
- Saluveer, Evi 2004. *Teaching culture in English classes*. Unpublished master's thesis, University of Tartu. Tartu. <http://www.lara25.com/mywebdisk/CI-EP/Saluveer.pdf> (2015. január 4.)

- Sinicrope, Castle - Norris, John - Watanabe, Yukiko 2007. Understanding and assessing intercultural competence: A summary of theory, research, and practice (Technical report for the foreign language program evaluation project). *Second Language Studies* 26: 1-58.
- Skopinskaja, Liljana 2003. The role of culture in foreign language teaching materials: an evaluation from an intercultural perspective. In: Lázár Ildikó (szerk.) *Incorporating Intercultural Communicative Competence in Language Teacher Education*. European Centre for Modern Languages, Council of Europe. Strasbourg. 39-68.
- Spitzberg, Brian H. - Changnon, Gabrielle 2009. Conceptualizing intercultural competence. In: Deardorff, Darla K. (szerk.) *The SAGE Handbook of Intercultural Competence*. SAGE Publications. Thousand Oaks. 2-52.
- Tomalin, Barry - Stempleski, Susan 1993. *Cultural awareness*. Oxford University Press. Oxford.
- Woodward, Tessa 2001. *Planning lessons and courses: Designing sequences of work for the language classroom*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Yellin, Susan M. 2012. *Recognizing the value of teaching proverbs: Multicultural origins of oral and written literacy*. South Florida Education Research Conference Paper. <http://digitalcommons.fiu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1019&context=sferc> (2015. január 4.)

Appendices

Appendix 1: The portfolio

Watching the English

Proverb Portfolio

Topic one: Privacy

Some proverbs...

A hedge between keeps friendship green

Distance lends enchantment to the view

Good fences make good neighbours

An Englishman's home is his castle

Love your neighbour, yet pull not down your fence

...and what is behind them:

Further observations:

What I see

What I think

What I feel

Topic one: Privacy

Hungarian equivalents:

Similarities and differences:

Cultural attitudes and behaviour I have noticed and can now understand:

Topic two: Courtesy

Some proverbs...

Civility costs nothing

There's nothing lost by civility

Manners maketh the man

Politeness costs nothing and gains everything

...and what is behind them:

Further observations:

What I see

What I think

What I feel

Topic two: Courtesy

Hungarian equivalents:

Similarities and differences:

Cultural attitudes and behaviour I have noticed and can now understand:

Topic three: Empiricism

Some proverbs...

An ounce of practice is worth a pound of precept

Once bitten, twice shy

Years know more than books

A man of words and not of deeds is like a garden full of weeds

Experience is the mother of wisdom

...and what is behind them:

Further observations:

What I see

What I think

What I feel

Topic three: Empiricism

Hungarian equivalents:

Similarities and differences:

Cultural attitudes and behaviour I have noticed and can now understand:

Topic four: Moderation

Some proverbs...

Mighty oaks from little acorns grow

Less is more

Enough is as good as a feast

Waste not want not

We must learn to walk before we can run

A penny saved is a penny earned

Take care of the pence and the pounds will take care of themselves

...and what is behind them:

Further observations:

What I see

What I think

What I feel

Topic four: Moderation

Hungarian equivalents:

Similarities and differences:

Cultural attitudes and behaviour I have noticed and can now understand:

Topic five: Pessimism

Some proverbs...

Promises, like pie-crust, are made to be broken

It never rains but it pours

It is better to travel hopefully than to arrive

Keep your powder dry

...and what is behind them:

Further observations:

What I see

What I think

What I feel

Topic five: Pessimism

Hungarian equivalents:

Similarities and differences:

Cultural attitudes and behaviour I have noticed and can now understand:

Topic six: Fair play

Some proverbs...

A fair exchange is no robbery

Give and take is fair play

One good turn deserves another

Turnabout is fair play

...and what is behind them:

Further observations:

What I see

What I think

What I feel

Topic six: Fair Play

Hungarian equivalents:

Similarities and differences:

Cultural attitudes and behaviour I have noticed and can now understand:

Appendix 2: Examples from the first compositions

What do I think about the English?

As the way I see, people from England are much more helpful and kinder, than people here, in Hungary. I've been to the UK quite a lot of times, and as I experienced, strangers on the streets are really nice and friendly. It's probably because England is a multinational country, with colorful population, and it's also a popular place for tourists. Therefore people are open-minded and helpful - as I mentioned, because they are used to the tourists.

Although they are always ready to help, they are pretty obsessed with themselves, and -in my opinion- they are egoist and too ~~pride~~ proud of their nationality. And they don't really speak languages - ~~maybe~~ they ~~might~~ might speak the world languages, but it doesn't mean that it's alright to not to learn any other language.

Example 1

Dear Anna,

In this letter I'm writing about my personal opinion about British people.

When you brought up this topic 'What do we think about British people?' you've started a debate among the class. I had been talking and I overheard other conversations about it. It came out that there are two main opinions about British people; one, which says that they are too snobbish and distant from us in their behaviour, and the other which likes them.

Me personally belong to the ones who like them. Moreover, I describe myself as a huge fan of British. I was raised on James Bond movies and one of those books was the first I've read in English. I'm really into that classy appeal with that kind of humour that Bond or my concept of an Englishman represents. I've been to London for a couple of days last week. You can find a colorful mixture of cultures there; from Chinese to Hungarian. And there's a huge crowd all day. But when a real Englishman appears with the perfectly tailored suit and the matching tie, you can see from a distance: here comes The man. They glitter out from the crowd.

On the other hand, I like their culture, their living environment, the style they build their houses, the English breakfast, the way they order an ale (not a beer), that they have a royal family, their literature, etc.

That's all I can tell you about British people.

Example 2

Hungarians. I bet, plenty of things crossed your mind, by this word. It can be pepper, goulash, Budapest, chimney cake and lots of other things. This called stereotypical images. Every nation and minority has its attributes, like Americans a hot dog, or Transilvians Dracula. But how about the Brit people?

The first thing that has to come to your mind is the changeable weather. They say, it's always raining here. Even if it's not absolutely true, we can say, that it's known that they often have rainclouds. Englishmen also have a method of speaking of the bad weather.

Example 3

How I see English people

In my opinion, stereotypes facilitate people to judge others, and they are very important in making the first impression. On the other hand, stereotypes can be really misleading, and for those others can have advantages but also drawbacks as well. Due to this possibility, I usually go with my own gut feeling. I don't listen to any stereotypes. And because of this, I've never made my opinion about English people. So I can only judge those few English people that I have met and we have spent some time together (that is about 15 people).

Example 4

Appendix 3: Examples from the portfolios

Topic one: Privacy

Some proverbs...

A hedge between keeps friendship green

Distance lends enchantment to the view

Good fences make good neighbours

An Englishman's home is his castle

Love your neighbour, yet pull out down your fence

...and what is behind them:

The English like to keep their privacy, and they prefer not letting people in too close. Be nice and polite to your neighbours, but respect ~~each other's privacy~~ each other's privacy and don't bother it.

Further observations:

What I see is that these proverbs are true. English people are pretty distant sometimes, and their politeness makes this even stronger.

What I think is that it isn't a good behaviour. It is important to protect your privacy, because privacy itself is important. Yet I prefer people who are more open, people who let you in to their house (to their life).

What I feel is that protecting your privacy and being cold about it is a bad thing and I don't like it.

Example 1

Some proverbs...

An ounce of practice is worth a pound of precept

Once bitten, twice shy

Years know more than books

A man of words and not of deeds is like a garden full of weeds

Experience is the mother of wisdom

...and what is behind them:

They all mean that it means more
if ~~to~~ you practice and experience things
than just read or ~~to~~ think about them.

Further observations:

What I see is that English have always been
clever and innovator in history.

What I think is that ~~may~~ maybe it is ^{just} prejudice
but it's nice and it gives English a lot
of credit.

What I feel is that I respect this nation.

Topic three: Empiricism

Topic four: Moderation

Some proverbs...

Mighty oaks from little acorns grow
 Less is more
 Enough is as good as a feast
 Waste not want not
 We must learn to walk before we can run
 A penny saved is a penny earned
 Take care of the pence and the pounds will take care of themselves

...and what is behind them:

In this running world, which suffers from
 excess, it's a real virtue if someone can be content
 with things they already have and don't need to get
 anything

Example 3

Hungarian equivalents:

Ha találunk egy ~~pénz~~ aprót: "Árát, anyád ide jöjjön!"
 A kevesebb néha több
 Pént postol kutyát a garat
 Addig nyújtózz, ameddig a tőke dőlt
 Többre egy veréb mint holnap egy tőke.

Similarities and differences:

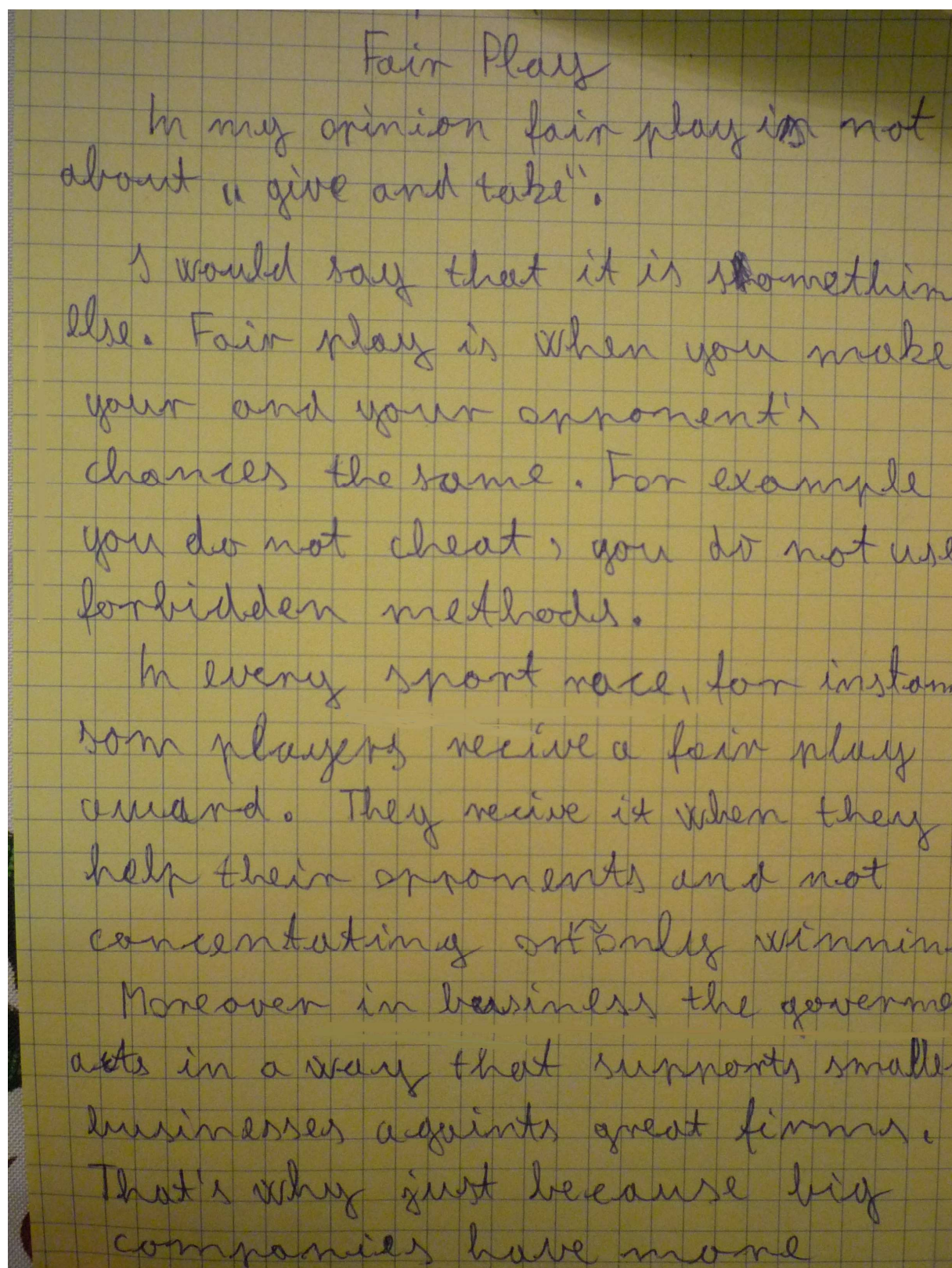
We want to save money too, but instead of
 working we're hoping

Cultural attitudes and behaviour I have noticed and can now understand:

Now I understand why do they so work so
 accurately

Example 4

Appendix 4: Examples from the second compositions

Example 1

It's interesting how proverbs are so important for a nation. they guide the people to live the life that is expected by the society they live in. English proverbs are the way too, they tell the English how should they behave, what should they pay attention to, what should matter in their life. English proverbs can be categorised and I'm going to write about the following topics: privacy, courtesy, engineering, moderation, persistence and fair play. They are all interesting topics and they all play a big part in the everyday life of people.

Example 2

Well, another interesting thing, what I learned about English, that they have proverbs. Ok, I expected, that not only Hungarians have these things, but for me it was quite a folk thing, so I just couldn't imagine an English Lord in the 16th century while he is saying these wise sentences. For me, it was a thing which is said by old men in the village (I imagined a Hungarian one), who has no idea, what is he talking about, but only repeats himself, and everyone believes, he's really wise. (Perhaps, he is.) Moreover, English people not only have proverbs, but they are quite similar to Hungarian ones (perhaps they've just stolen our culture...). For me, this means, that people are people and they have the same problems and ideological questions no matter where they live.

Example 3

First of all I would like to thank you Anna! These weeks were very interesting, just like the topics. I could not find the meanings of all proverbs, but at least I tried. The portfolio was a great idea and of course I learned from it! The English use some strange sentences in their speeches, now I know, that these are called proverbs. It was the most significant discovery for me.

Example 4

Summary In Hungarian

Közmondások felhasználása a nyelvórán az interkulturális tudatosság fejlesztése érdekében

Az elmúlt évtizedekben az interkulturális kommunikatív kompetencia (intercultural communicative competence – ICC) a nyelvtanítás célrendszerének részévé vált. Bár a fogalomnak többféle definíciója létezik, üzenetük lényege azonos: a nyelvtanításnak a nyelvi és kommunikatív szempontok mellett a diákok hatékony interkulturális kommunikációra való felkészítésére is törekednie érdemes (Gu, Meng és Li, 2012: 205). A nyelvtanulók ugyanis az idegen nyelvet nagy valószínűséggel interkulturális közegben fogják használni, és így képesnek kell lenniük a kultúrák közötti különbségeket kezelni és áthidalni. Ennek egyik feltétele, hogy fejlődik kritikus kulturális tudatosságuk (critical cultural awareness – CCA), azaz azon képességük, hogy kritikusan és explicit kritériumok alapján értékeljenek nézőpontokat, gyakorlatokat és termékeket a saját és más kultúrákban (Byram, 1997).

Ez az új és ambiciózus cél élénk nyelvpedagógiai diskurzust váltott ki, és számos szerző vizsgálni kezdte, miképpen integrálható az interkulturalitás a nyelvoktatási tantervbe. Az egyik meghatározó irányvonal abból az alapfeltevésből indul ki, hogy nem feltétlenül szükséges új tananyagok után kutatni: a tanított nyelv maga is értékes kulturális termék, és mint ilyen, lehetőségek gazdag tárházát kínálja mindazok számára, akik az interkulturalitást a nyelvórák keretébe kívánják illeszteni. Ahogy Enyedi Ágnes (2000: 109) fogalmaz, a nyelvtanulás során a diákok nem csupán egy majdani interkulturális élményre készülnek fel, „az idegen nyelvvel való találkozás már önmagában is egy interkulturális élmény”. Ugyanakkor e nyelvi-kulturális összefonódás, amelyet Agar (1994) „langakultúrának” (langaculture) nevez, gyakorlati szempontból még kiaknázatlannak tekinthető: a konkrét feladatok és az értékelési metódusok tekintetében számos felderítésre váró terület létezik.

Egy ilyen, viszonylag kevésbé kutatott kérdéskört jelentenek a közmondások. Bár egyre több vonatkozó tanulmány lát napvilágot (Funk 2004, Akbarian, 2010; Yellin 2012), az angol közmondások jelenleg nem képezik integráns részét az angol mint idegen nyelv tanításnak (Hanzén, 2009; Gözpinar 2014). Jelen dolgozat fő **tézise**, hogy a közmondások értékes tananyagnak bizonyulhatnak a tanulók kulturális tudatosságának fejlesztésében. Nem csupán a célnyelvi kultúra népi bölcsességeit magában rejtő kulturális-nyelvi termékeként lehet rájuk tekinteni: a tanulókat saját kultúrájuk közmondástárának átgondolására és a kultúrák közötti különbségek és hasonlóságok felfedezésére is sarkallhatja – ezáltal pedig egy olyan etnográfiai kirándulásra invitál, amely az interkulturális megértést segítheti.

Jelen dolgozat két fő részből áll. Az első, szakirodalmat áttekintő fejezetben előbb az interkulturális kompetencia és kritikus kulturális kompetencia elméleti háttere és nyelvpedagógiai relevanciája kerül bemutatásra, majd a közmondás fogalmának, a kulturális tudatosság fejlesztésével való kapcsolatának és az angol mint idegen nyelv oktatásban elfoglalt helyének elemzésével foglalkozó alfejezetek következnek.

A tanulmány második, fő része egy, a fenti tétel igazolására irányuló esettanulmány eredményeit elemzi. A kutatás keretében egy magyar gimnázium 11.-es osztályának felsőfokra készítő angol óráin, egy hónapon keresztül, minden második órán 15 perces közmondásblokkokra került sor. Az osztálytermi megfigyelés, valamint tanulói portfóliók és fogalmazások elemzésének **módszerén** keresztül a dolgozat a következő **kutatási kérdést** igyekszik megválaszolni: fejlődött-e a diákok kulturális tudatossága az angol közmondásokkal való megismerkedés, valamint a kapcsolódó témák angol és magyar vonatkozásairól történő beszélgetés során, és amennyiben igen, melyek ennek a fejlődésnek a főbb jellemzői?

A diákok teljesítményének elemzése során a vizsgálat alapját Byram (1997) kulturális tudatosság modellje képezte. A szerző szerint a kulturális tudatosság három fő dimenzióban mérhető: (1) analitikus megközelítések használata (pl. mennyire képes egy személy felmérni, hogy egy adott kultúrát sztereotípiákon keresztül vizsgál; elemzi-e a környezetében tapasztalható releváns jelenségeket) (2) a saját kultúrára való reflektálás (pl. felismeri-e, hogy egy adott jelenséget saját kultúrájának értékrendje szerint vizsgál; képes-e saját kultúráját más kultúrák szemszögéből vizsgálni) (3) és a kultúrák összehasonlítása (felfedezi-e a különbségeket és hasonlóságokat, és ennek alapján képes-e interkulturális megértést tanúsítani).

A kutatás során felhasznált angol közmondások gyűjteménye jelen dolgozat szerzőjének alapszakos szakdolgozata alapján készült, amely az angol kultúrát jellemző értékeket kifejező közmondások összegyűjtésével foglalkozott. A kiválasztás alapját Kate Fox antropológus *Watching the English* c. könyvében kifejtett kategorizációja képezte, amely az angolság egyik legátfogóbb elemzésének tekinthető. A szerzőnő által megnevezett tíz jellemző közül a dolgozatban a következő hattal kapcsolatban kerültek azonosításra közmondások: magánélet, udvariasság, empirizmus, mértékletesség, pesszimizmus, fair play. Jelen esettanulmány során minden második angol óra első 15 percében egy adott angol jellemző és a kapcsolódó közmondások képezték a közmondásblokk témáját.

A feladatok és az értékelési módszerek kidolgozása a szakirodalomban megfogalmazott javaslatok mentén történt (Litovkina 2000; Jonckheere 2007; Akbarian 2010; Yellin 2012). Ennek alapján a közmondásblokkok a következőképpen épültek fel: a diákok az adott témakörrel először autentikus videók, olvasmányok vagy képek segítségével ismerkedtek meg, majd bemutatásra kerültek a vonatkozó közmondások, amelyet egy rövid beszélgetés követett azok jelentéséről, a magyar megfelelőkről és a két kultúra közötti különbségekről és hasonlóságokról. Végül, a diákok az újonnan tanult közmondásokat különböző feladatok segítségével kontextusba helyezték, például szituációkba illesztve eljátszották őket.

A rendszerezett jegyzetelés és a tanulói folyamat nyomon követése érdekében a diákok számára tanulói portfólió készült,¹ amely a témák alapján fejezetekre tagolódott. A portfóliók tartalmazták a témák címét és a közmondásokat, továbbá olyan kérdéseket, amelyek a kritikus kulturális tudatosság elemeinek aktiválására irányultak. A diákoknak például olyan pontokat kellett kitölteniük, mint a közmondások jelentése, magyar megfelelők, különbségek és hasonlóságok a két kultúra között. Továbbá feljegyezhettek bármilyen megfigyelést, amely a tárgyalt témához kapcsolódik, és beszámolhattak olyan kulturális jelenségekről is, amelyeket korábban furcsának találtak, de úgy vélték, ezáltal közelebb kerültek megértésükhöz.

Az elemzés **adatait** egyrészt az órai közmondásblokkok során tanúsított tanulói aktivitás, másrészt a portfóliók és fogalmazások szolgáltatták. A diákok a kutatás megkezdése előtt és annak végén is írtak egy fogalmazást, amelyben az angolokkal kapcsolatos nézeteiket fejtették ki. A fogalmazás hosszára és tartalmára vonatkozóan egyik esetben sem kaptak szempontokat, mivel a két fogalmazás megíratásának egyik fő funkciója éppen az volt, hogy felmérje, történt-e változás a kutatás során a diákok önálló kultúraelemzési eljárásában.

Az adatok **feldolgozása**, mint fent említésre került, Byram kulturális tudatosság modellje alapján történt, tehát az eredmények tárgyalását elsősorban a kritikus kulturális tudatosság három jegyének azonosítása és elemzése képezte. A kulturális tudatosság összetevőinek vizsgálatán felül az adatok feldolgozása során kirajzolódó minden olyan további sajátosság is elemzésre került, amely a kutatási kérdés szempontjából tanulságosnak bizonyult.

Az eredmények elemzése alapján a kutatás fő **konklúziója**, hogy a négyhetes közmondásokkal való foglalkozás során azonosítható volt egy jól körvonalazható fejlődés a diákok kulturális tudatosságában. A diákok már a kutatás elején magas szintű analitikus

¹ A portfólió részben az Európa Tanács által kidolgozott portfólióminta alapján készült. A portfólió sablonja, valamint a diákok által kitöltött portfóliók közül egy-két példa megtalálható a mellékletben.

gondolkodásról tettek tanúbizonyságot (szinte minden diák kifejtette, hogy tudatában van a sztereotípiák használatának és belátja azok előnyeit és hátrányait), de a saját kultúrára való reflektálás és a kultúrák összehasonlítása ezekben a dolgozatokban csak elvétve jelent meg. Az órai foglalkozások, valamint a portfóliók kitöltése során azonban a diákok e két további elem alkalmazását is gyakorolhatták: a közmondásokat az angol szempontú elemzésen túl a magyar kultúra szemszögéből is megvizsgálták, és az interkulturális különbségekre is reflektáltak. Ennek nyomait az órai aktivitás és a portfóliók is tanúsítják, de leghatározottabban a második fogalmazásban mutatkoztak meg – ezen írásokban kifejezetten a kulturális tudatosság harmadik eleme, az összehasonlítás volt a jellemző. Ez pozitív eredménynek tekinthető, különösképpen figyelembe véve azt a tényt, hogy a diákok a második fogalmazás megírásakor sem kaptak a tartalomra vonatkozó szempontokat, tehát az önreflexivitást és az összehasonlítást tanári impulzus nélkül, önállóan alkalmazták.

Ugyanakkor érdemes arra is kitérni, hogy e fejlődésnek különbözői árnyalatai valósultak meg a különböző tevékenységek során. Az elemzés alapján a fejlődéssel kapcsolatos legfontosabb konklúziók a következők:

(1) A diákok írásban sokkal aktívabbnak mutatkoztak, mint szóban. Az órai közmondásblokkok alkalmával az analitikus gondolkodás uralta a kultúraelemzést, míg az önreflexió és az összehasonlítás kevésbé volt jellemző, és megjelenésekor is jelentősen függött az adott témától. Míg a fair play témája például kivételesen élénk órai beszélgetést váltott ki, a magánélet fontosságáról nem bontakozott ki mély diskurzus. E probléma részben visszavezethető arra a tényre, hogy 15 perc igen kevés egy közmondásblokk megtartásához. Ugyanakkor megfelelő segítő kérdések kidolgozásával lehetséges e rövid idő tartalmas kitöltése. A tapasztalatok alapján a humor és a perszonalizáció bizonyultak a legerősebb motiváló tényezőknek: ha a diákok számára az adott téma humoros formában került bevezetésre, vagy a tárgyalt jelenséggel kapcsolatban személyes élménnyel rendelkeztek, készséggel kapcsolódtak be az órai munkába. A diákok írásbeli teljesítménye ezzel szemben kiegyenlítettebbnek és intenzívebbnek bizonyult, a kitöltött portfóliók száma és a fogalmazások hossza is ezt bizonyította: szinte minden diák írt egy oldalt, de többen két oldal hosszúságú esszét is készítettek.

(2) Jelentősen megnövekedett ugyan az önreflexió és az összehasonlítás a diákok tevékenységében, de ezek színvonala nem közelítette meg az analitikus gondolkodás mércéjét - gyakran csupán rövid mondatokban jelentkeztek vagy nyelvi szinten maradtak (a diákok a közmondások szóhasználatát hasonlították például össze). Ennek egyik oka lehet, hogy a

diákok nincsenek hozzászokva ahhoz, hogy nyelvórán az anyanyelvi kultúráról legyen szó: kezdetben meglepettnek tűntek, hogy az angol órán saját kultúrájukról kérdezik őket. Egy másik ok lehet, hogy a kutatáshoz nem készült az angol aspektushoz hasonló részletességű magyar háttéranyag, tehát a magyar megfelelők gyűjteménye és a kapcsolódó antropológiai magyarázatok jelentősen kevesebb inputtal szolgáltak, mint az angol anyagok.

(3) Végül érdemes azon fejleményeket is felsorolni, amelyek a kulturális tudatosság fejlődését kísérték. Először is, a közmondásokkal való foglalkozás során a diákok az angol nyelvet nyelvészeti szempontból is vizsgálhatták: megismerték a közmondás műfaját, az angol rímelés számos példájával találkoztak, és egy-két archaikus kifejezést is elsajátítottak - több diák is beszámolt erről második fogalmazásában. Másodszor, a közmondásblokkok során implicit kulturális elemekkel (értékek, világnézet, attitűd) foglalkozva a diákok azt is gyakorolhatták, hogyan értelmezzenek elvont fogalmakat. Míg az első fogalmazásban a diákok explicit és implicit kulturális elemeket egyaránt említettek, a második fogalmazásban már kifejezetten az implicit kulturális elemek voltak a meghatározóak. Harmadszor, a közmondások az órák témájának bevezetéseként is hasznosnak bizonyultak. A közmondásblokkok úgy kerültek megtervezésre, hogy témájukban kapcsolódjanak a tankönyvi leckékhez. Ennek pozitív eredménye volt, hogy később a diákok több esetben maguk is összekapcsolták az órán tárgyaltakat a közmondások témáival – a portfólióban például számos olyan példát jegyeztek fel az adott témával kapcsolatban, amelyről a tankönyvben olvashattak. Végül, számos diák jelezte, hogy élvezte a portfólió kitöltését, és hasznosnak találta, hogy követhette saját tanulási folyamatát. A diákok már ismerték a portfólió műfaját, de ez volt az első alkalom, hogy az angol órán is használták.

Összességében tehát a szóbeli és írásbeli aktivitás tanújelét adta annak, hogy a diákok hajlandóak és képesek a közmondásokat segítségül hívva egy „etnográfiai kiránduláson” részt venni - az önreflektív és összehasonlító készségek mennyiségi növekedése ennek bizonyítékeként értelmezhető. A jövő szempontjából a legfontosabb tanulság, hogy ahhoz, hogy e mennyiségi változást minőségi fejlődés is kövesse, szükséges e dimenziók célzottabb fejlesztése - a későbbiekben érdemes lehet például hangsúlyt fektetni egy részletesebb magyar háttéranyag összeállítására, illetve pontosabb és célzottabb irányító kérdések kidolgozására. A diákok lelkesedése és értékes hozzászólásai azonban igazolják, hogy a közmondásoknak lehet létjogosultsága a nyelvórán. Ha elfogadjuk, hogy a kulturális tudatosság fejlesztése is célja lehet egy nyelvórának, a népi bölcsességek tanulmányozása értékes segítségül szolgálhat e törekvés során.